

26.08.2019

Viestintäjohtaja

39 §

Oikeusministeriön lausuntopyyntö lasten osallistumisoikeuksien tilannekuvauksesta

HEL 2019-007452 T 03 00 00

Päätös

Viestintäjohtaja päätti antaa oikeusministeriölle seuraavan lausunnon:

Indikaattori 1: Lasten ja nuorten oikeudesta osallistua päätöksentekoon säädetään kansallisessa perustuslaissa ja muussa lainsäädännössä

Vaikeudet lasten ja nuorten toimintakyvyn eri ulottuvuuksilla tietyissä olosuhteissa voivat rajoittaa heidän osallistumistaan yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Aineistossa voisi hyödyntää THL:n sivuilta löytyviä selvityksiä, esim. kouluterveyskyselystä, josta saadaan kansallista väestötason tietoa nuorten erilaisista toimintarajoitteista ja toimintarajoitteisten nuorten hyvinvoinnista, terveydestä, koulunkäynnistä, osallisuudesta ja avun saamisesta. Selvitysten mukaan toimintakyvyn rajoituksia kokevien nuorten tyytyväisyydessä elämään ja osallisuuden kokemuksissa on merkittäviä eroja, lisäksi heillä on enemmän syrjäytymistä ennakoivia riskitekijöitä kuin muilla nuorilla, joten heidän osallistumisensa mahdollistamiseen on syytä kiinnittää erityistä huomiota.

Kansalliseen lainsäädäntöön tulisi olla sisällytettyä yksiselitteisesti sitoutuminen lasten oikeuteen osallistua heitä koskeviin päätöksiin. Tämä sitoumus tulisi sisällyttää myös lapsiin suoraan vaikuttaviin lakeihin myös kunnallisessa päätöksenteossa ja vapaa-ajan palveluissa. Lisäksi indikaattorin vaatimuksien täyttymistä tulisi arvioida toimintaympäristön ja valitusmenettelyn osalta myös kunnallisen päätöksenteon ja vapaa-ajan palveluiden osalta.

Kaikilla lapsilla on oikeus tulla kuulluksi, kun selvitetään lapsen näkökulmaa, toivomuksia ja mielipidettä. Kuulemista toteuttavilla eri alojen ammattilaisilla tulee olla osaamista käyttää myös puhetta tukevia ja korvaavia kommunikoinnin menetelmiä. Esimerkiksi Helsingissä vammaissosiaalityön hankkeessa on koottu työkaluja eri ammattilaisten osaamiseen, joilla voidaan kuulla eri tavoin vammaisia lapsia. Lapsiystävällisen viestinnässä toteuttamisessa tulee huomioida myös selkokielisyys, viittomakieli ja eri muodoissa saatavilla olevat tiedot, jotka mahdollistavat lapsen oikeuden saada tarvitsemaansa tietoa.

Erityistä huomiota tulisi kiinnittää lasten ja nuorten palveluissa lasten ja nuorten oikeuteen osallistua omaan hoitoon liittyvään päätöksente-

26.08.2019

Viestintäjohtaja

koon. Heidän kuulemisessaan lasta ja nuorta tavataan myös kahden kesken, ilman huoltajia, kypsyysaste huomioiden. Tämän arvioiminen tietyissä tilanteissa voi olla hankalaa, erityisesti jos huoltajuusasioihin liittyy ristiriitoja ja lapsi saattaa joutua lojaalisuuskonflikteihin vanhempien suhteen. Lapsilla ja nuorilla on oikeus asioida kouluterveydenhuollossa mahdollisesta vanhemman kiellosta huolimatta. Kouluterveydenhuollossa on käytössä lapselle ja nuorelle on omat terveystarkastukset, joissa hän voi tuoda omia näkemyksiään ja kokemuksiaan esiin.

Indikaattori 2: Lasten ja nuorten oikeus osallistua päätöksentekoon on nimenomaisesti sisällytetty monialaiseen kansalliseen strategiaan lasten oikeuksien toteuttamiseksi

Helsingissä on vuonna 2018 käynnistetty hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtamis- ja koordinaattorirakenne. Ohjausryhmän edustajina, ovat kaikkien toimialojen sekä kaupunginkanslian toimialajohtajat sekä palvelualueiden päälliköt. Kesäkuussa kaupunginvaltuusto hyväksyi Helsingin hyvinvointisuunnitelman, jonka yhtenä painopisteenä on lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Painopisteen sisältö vastaa lakisääteistä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa. Työtä toteutetaan monitoimijaisena työnä, jolla varmistetaan kaikkien toimialojen sitoutuminen lasten ja nuorten hyvinvointityöhön. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kokonaisuudessa toimii useita lakisääteisiä kehittämissuunnitelmia. Lasten ja nuorten ryhmät kootaan syksyn 2019 aikana yhdeksi kokonaisuudeksi, jossa varmistetaan kaupunkiyhteinen työ lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Osana tätä työtä kehitetään ja juurrutetaan Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman hyviä käytänteitä.

Nuorten hyvinvointikertomustyön taustalla on ajatus siitä, että Helsingin nuorten palvelujen kehittäminen ja johtaminen tulisi nykyistä paremmin perustua tietoon. Tietoa tarvitaan, jotta voisimme lisätä ymmärrystä siitä, miten helsinkiläisnuoret voivat ja mitä nuoret tarvitsevat elääkseen hyvää ja ihmisarvoista elämää. Nuorista ja nuorilta koottu hyvinvointitieto voi parhaimmillaan toimia tietoperustaisen johtamisen ja palvelujen kehittämisen yhtenä lähtökohtana eurojen ja resurssitarkastelun rinnalla. Hyvinvointikertomus koostuu neljästä tiedon osa-alueesta: indikaattoreista, kokemustiedosta, tutkimuksista ja blogeista. Nuorten hyvinvointi ajatellaan koostuvan kahdeksasta hyvinvoinnin osa-alueesta: elämä ja terveys, itsensä kehittäminen, tulevaisuuden hallinta, turvallisuus, tunteet ja vuorovaikutus, aktiivinen kansalaisuus, yhdenvertaisuus sekä luonto ja kestävä kehitys. Indikaattorit ja kokemustieto on esitetty tämän luokittelun mukaan. Lisätietoja www.nuortenhyvinvointikertomus.fi.

26.08.2019

Viestintäjohtaja

Lasten osalta käynnistyi vastaava tietotyö, jonka tiedon jäsentelyä ohjaa YK:n lasten oikeuksien sopimuksen keskeiset periaatteet, jotka ovat syrjimättömyys, lapsen edun huomioiminen, oikeus elämään ja kehittymiseen sekä lapsen näkemyksen kunnioittaminen. Lisäksi työssä käytetään toimintavalmiuksien (capability approach) hyvinvointikäsitystä, jossa korostetaan ihmisarvoa, vapautta valita sekä omien mahdollisuuksien, kykyjen ja voimavarojen tukemista. Tiedon tuottamisen osa-alueet ovat: väestö ja elinolot, terveys, turvallisuus, tulevaisuuden hallinta, tunteet, vuorovaikutus ja identiteetti, käytännöllinen viisaus, leikki ja vapaa-aika, osallisuus sekä luonto ja kestävä kehitys. Lisätietoja www.hyvinvointitilastot.fi kohdassa Lasten hyvinvointi.

Edellä mainitun lisäksi indikaattorissa tulisi huomioida myös lapsen osallisuus omassa asiassaan rikos- ja riita-asioiden sovittelussa (Laki Suostumuksesta: Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta. 2§, momentti 2) sekä muissa lapsen oikeuksia koskevissa restoratiivisissa menettelyissä kuten katusovittelussa. Lisäksi mahdollisesti huomioitava 18§ ”Huoltajan tai muun laillisen edustajan läsnäolo sovittelutapaamisessa voidaan kieltää vain, jos se on selvästi alaikäisen osapuolen edun vastaista. Alle 15-vuotiaan osapuolen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa ei kuitenkaan saa kieltää osallistumasta sovittelutapaamiseen.” Sovittelulaissa on määrätty myös sovittelun keskeyttämisestä, jossa siinäkin tulee huomioida lapsen näkökulma ja oma osallisuus asiaansa (Huoltajien oikeuksista sovittelussa 13§ ja 19§ sovittelun keskeyttämisestä, jos alaikäisen etu vaarantuu).

Indikaattori 3: Jäsenvaltion on perustettu riippumaton, lakisääteinen lasten oikeuksien instituutio

Ei lausuttavaa.

Indikaattori 4: Jäsenvaltiossa on käytössä mekanismeja, joiden avulla lapset voivat käyttää osallistumisoikeuttaan turvallisesti oikeudellisissa ja hallinnollisissa menettelyissä

Helsingin nykyinen organisaatio perustuu keskushallintoon ja neljään toimialaan. Toimintamallin keskeinen ajatus on se, että jokaisella nuorella on yksi vastuutyöntekijä (esimerkiksi sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaaja tai rikosseuraamusalan työntekijä), jolla on kokonaisvastuu nuoren tilanteesta ja joka varmistaa hänelle tarvittavat moniammatilliset palvelut. Helsingissä toimintamalli kytkeytyy Helsingin poliisilaitoksella toimivan Ankkuri-tiimin ja nuorisoryhmään, jotka ohjaavat nuoret (myös alle 15-vuotiaat) tarvittaviin palveluihin. Lisäksi akuuttivaiheessa työskentelevät Helsingissä sosiaali- ja kriisipäivystys, poliisiasemille sijoitetut kaupungin sosiaalityöntekijät. Helsingissä poliisisosiaalityöntekijä valvoo lapsen etua osallistumalla alaikäisten poliisikuulusteluihin ja -puhutteluihin ja 15–17-vuotiaiden tuomioistuinkäsittelyihin. Sosiaali-

26.08.2019

Viestintäjohtaja

työntekijät arvioivat sosiaalityön ja muun ohjauksen sekä neuvonnan tarpeen kaikissa lapsen rikosprosessin nivelvaiheissa ja koordinoivat näiltä osin poliisin, sosiaalitoimen, syyttäjävirston ja oikeuslaitoksen välistä yhteistyötä.

Lastensuojelussa on vahvistettu pelillistämällä lasten ja nuorten osallisuutta omiin palveluihinsa mm lastenkotien Yhteisön kokemuspelillä. Lisäksi jokaiselle sijoitetuille lapsille on vakioitu kysymyslista.

Indikaattorin toimenpiteistä nykytilanteeseen selkeää parannusta tuo Lastensuojelun käsikirja valmisteltavaa infopaketti, jota toivotaan laajennettavan koskemaan kaikkia lapsia ja nuoria. Kansallisesti tulee lisäpanostaa myös lasten ja nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten osaamista, sillä pelkät kunnalliset täydennyskoulutukset eivät vastaa nykytarpeeseen.

Indikaattorissa kiinnitetään myös huomiota lapsille kohdennettuun viestintään, jota tuleekin edelleen vahvistaa ja laajentaa selkokielellisesti. Samassa yhteydessä on hyvä selvittää matalan kynnyksen yhteydenpito-kanavia. Viestinnällisesti etenkin pääkaupunkiseudulla haasteita tuo monikulttuurisen ja –kielisen viestinnän lisääminen, johon on syytä kiinnittää huomiota maahanmuuttajaväestön suhteellisen osuuden kasvassa.

Kouluterveydenhuollossa on pyrkimyksenä aina kuulla lasta ja nuorta ja hänen huolensa otetaan aina vakavasti, vaikka se eriäisi huoltajien näkemyksestä. Lasta ja nuorta kuullaan ja häntä informoidaan hänelle ymmärrettävällä tavalla hoidon jatkosuunnitelmasta.

Indikaattori 5: Käytössä on lapsiystävällisiä valitusmenettelyitä

Ei lausuttavaa.

Indikaattori 6: Lasten oikeus osallistua päätöksentekoon on sisällytetty lasten parissa työskentelevien ammattilaisten peruskoulutusohjelmiin

Lasten ja nuorten osallisuutta tulisi tarkastella heidän mahdollisuuksiinsa osallistua sekä päätöksentekoon että palveluihin. Etenkin nuori-, kasvatusta, koulutus- ja sosiaalialoilla on kehitetty menetelmiä vahvistaa lasten ja nuorten mahdollisuutta osallistua heitä itseään koskeviin päätöksiin, mutta etenkin nuorten osalta yleistä tietoisuutta osallistumismahdollisuuksista tulisi laajentaa. Tähän pohjaten eri ammattilaisille on syytä vahvistaa koulutusta lasten ja nuorten osallisuudesta ja oikeuksista.

Helsingissä järjestetään erilaisia henkilöstön täydennyskoulutuksia, muun muassa lapsikeskeisestä työskentelystä ja lastenoikeuksista.

26.08.2019

Viestintäjohtaja

Työnantajien täydennyskoulutus on kuitenkin kuntakeskeistä, jonka vuoksi kansallisen tason täydennyskoulutus ja -materiaali on kannatettavaa.

Indikaattori 7: Lapsille jaetaan tietoa heidän oikeudestaan osallistua päätöksentekoon

Hyviin käytäntöihin lisättäväksi infokortit, jonka jokainen sijoitukseen päätyvä lapsi saa oikeuksistaan sijaishuollossa.

Lapsia ja nuoria tiedotetaan mahdollisuudesta asioida kouluterveydenhuollossa. Aktiivisemmin heidän oikeuksistaan kerrotaan erityisesti risti-riitatilanteissa (kun lapsen/nuoren ja vanhemman näkemykset eroavat).

Indikaattori 8: Lapset ovat edustettuina eri foorumeilla, mukaan lukien omien organisaatioidensa kautta, kouluissa sekä paikallisilla, alueellisilla ja kansallisilla hallintotasoilla

Helsingin kaupunki toteutti vuosina 2018–2019 kokeilun, joka käsitteli puhe- ja läsnäolo-oikeuden myöntämistä kaupungin nuorisoneuvoston edustajille kaupungin toimialalautakuntien kokouksiin. Kokeilun aikana testattiin erilaisia puhe- ja läsnäolo-oikeuden toteuttamisen malleja, selvitettiin kokeiluun osallistuneiden kokemuksia ja kerättiin tietoa muiden suurimpien kaupunkien nuorisovaltuustojen osallistumismahdollisuuksista kaupungin toimielinten kokouksiin. Kokeilun tulosten perusteella nuorisoneuvoston edustajien puhe- ja läsnäolo-oikeus päätettiin vakiinnuttaa.

Oppilaskuntien edustajia ja sosiaali- ja terveystoimialan nimikkonuoret on otettu mukaan palvelujen kehittämistyöhön. Mutta tältä osin on vielä kehitettävää. Oppilaiden osallisuuden vahvistaminen muun muassa oppilaitoksen turvallisuuden ja terveellisyyden edistämistyöhön.

Indikaattori 9: Käytössä on lapsille suunnattuja palautemekanismeja koskien paikallisia palveluita

Palveluiden kehittämisessä kiinnitetään huomiota eri käyttäjäryhmiin. Helsingissä on tehty keväällä 2019 laaja palvelumuotoilun hanke koko kaupunkia koskevan palautejärjestelmän uudistamiseksi. Nuoret nostivat esiin sen, että kaupunki voi madaltaa palautteen antamisen kynnystä pyytämällä aktiivisesti palautetta. Nuoret kokivat, että kaupungin tulisi verkossa annettavassa palautteessa entistä tarkemmin ja selkokielisemmin yksilöidä palvelut, joista palautetta voi antaa (esim. koulutus ja koulut, terveydenhuolto). Lisäksi ehdotettiin, että ”Nuorten palvelut” nostettaisiin erikseen kaupungin palautelomakkeella esiin palautteen kohteena.

26.08.2019

Viestintäjohtaja

Lisäksi Helsingissä toimii vakiintuneina ryhminä kokemusasiantuntijat lastensuojelun avohuollossa, sijaishuollossa (Nuorten foorumi) sekä perhehoidossa (Stadin vahvat vaikuttajat).

Kouluterveydenhuollossa on käytössä asiakaspalautteeseen lapsiystävällinen menetelmä, suoraan palautteeseen myös kannustetaan. Kouluterveydenkysely mahdollistaa myös oppilaiden palautteen antamisen. Koulukohtaisesti pystytään seuraamaan trendejä ja ilmiöitä.

Indikaattori 10: Lapsia tuetaan osallistumaan YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen ja olennaisten Euroopan neuvoston välineiden ja yleissopimusten seurantaan

Ei lausuttavaa.

Yleiset huomiot

Indikaattoreista nousee esille korjaavat toimenpiteet, miten lapset huomioidaan oikeudellisissa prosesseissa kuten valitusmenettelyissä. Näiden rinnalle tulisi luoda menettelyjä, joissa kaikessa toiminnassa ja päätöksenteossa huomioidaan myös lapset ja lapsiperheet, ennakoiden ja hyvinvointia tukien. Tällainen hyvä esimerkki ennakoivasta kulttuurista on indikaattori 6 sekä 8, jossa osallisuus on osana lasten ja nuorten arkea ja siihen kuuluvia asioita. Monissa dokumentin kommentteissa nostetaan esille kysymyksen haavoittuvien lasten oikeuksien toteutuminen, joihin on hyvä löytää ratkaisuja ja sitä osuutta saadaan vahvistettua.

Helsingissä on keväällä 2019 antaneet sosiaali- ja terveyslautakunta, kasvatus- ja koulutuslautakunta ja kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunta vastauksensa valtuustoaloitteeseen, joka koskee lapsiystävällistä Helsinkiä. Valtuustoaloitteessa esitetään selvitettäväksi hakeutua mukaan Unicefin Lapsiystävällinen kunta -malliin. Mukaan hakeutuminen edellyttää, että Helsinki tekee selvityksen siitä, miten lapset tällä hetkellä huomioidaan eri hallintoprosesseissa, ja tekee toimintasuunnitelman jonkin osa-alueen kehittämiseksi lapset paremmin huomioivaksi. Lausuntonsa antaneet lautakunnat ottivat myönteisen kannan asiaan, asian käsittely on vielä keskeneräinen.

Päätöksen perustelut

Oikeusministeriö on pyytänyt 27.6.2019 Helsingin kaupungilta lausuntoa lasten oikeuksien tilannekuvaukseen. Tilannekuvausluonnos on monilta osin vielä keskeneräinen ja sitä täydennetään annettujen lausuntojen, asiantuntijakuulemisten sekä lasten fokusryhmähaastattelujen perusteella syksyn 2019 aikana. Tilannekuvaukseen kerättyjen tietojen pohjalta ohjausryhmä tuottaa arviointiraportin, jossa esitetään arvio lasten osallistumisoikeuksien tämänhetkisestä tilanteesta sekä nos-

26.08.2019

Viestintäjohtaja

tetaan esiin hyviä käytäntöjä ja keskeisiä kehittämiskohteita. Arviointiraporttiluonnos lähetetään sidosryhmien lausunnoille loppuvuonna 2019 ja valmis arviointiraportti on tarkoitus julkistaa alkuvuonna 2020.

Tilannekuvauksen kommentointiin ovat osallistuneet osallisuusasiantuntijat kaupunginkansliasta ja toimialoilta. Myöhemmin syksyllä lausuntokierrokselle tuleva Arviointiraportin lausunto valmistellaan laajemmin kansliapäällikön päätettäväksi.

Lausunto on pyydetty annettavan Lausuntopalvelu.fi-palvelussa, jonka vuoksi ei otteita.

Lisätiedot

Anu Markkola, vuorovaikutussuunnittelija, puhelin: 09-310 36547
anu.markkola(a)hel.fi

Muutoksenhaku

Muutoksenhakukielto, valmistelu tai täytäntöönpano

Postiosoite

PL 1
00099 HELSINGIN KAUPUNKI
kaupunginkanslia@hel.fi

Käyntiosoite

Pohjoisesplanadi 11-13
Helsinki 17
<http://www.hel.fi/kaupunginkanslia>

Puhelin

+358 9 310 1641

Faksi

+358 9 655 783

Y-tunnus

0201256-6

Tilinro

F10680001200062637

Alv.nro

F102012566

26.08.2019

Viestintäjohtaja

MUUTOKSENHAKUOHJEET

1 MUUTOKSENHAKUKIELTO

Pöytäkirjan 39 §.

Tähän päätökseen ei saa hakea muutosta, koska päätös koskee asian valmistelua tai täytäntöönpanoa.

Sovellettava lainkohta: Kuntalaki 136 §

26.08.2019

Viestintäjohtaja

Liisa Kivelä
viestintäjohtaja

Päätös on sähköisesti allekirjoitettu.

Pöytäkirja on pidetty nähtävänä yleisessä tietoverkossa osoitteessa
www.hel.fi 26.08.2019.